Ervin Hladnik - Milharčič

Naš človek iz Bakuja

Vsi gledamo iste slike, ampak ne vidimo istih stvari. V soboto sem pred zgradbo nekdanje osnovne šole v Šempasu pri Novi Gorici gledal, kako so odpirali štiri velike zaboje. Z letalom so prišli iz Azerbajdžana ob Kaspijskem morju. Ob njih je bilo še za en tovornjak nekoliko manjših zabojev različnih oblik.

»Cel muzej sem naredil v desetih dnevih,« mi je z nemalo ponosa rekel Rafael Husejnov. Štel je, ali je s frankfurtskega letališča s tovornjakom prišlo vse, kar je v Bakuju naložil na letalo. Husejnov je direktor literarnega muzeja v Bakuju in poslanec v skupščini Sveta Evrope v Strasbourgu. »Dal sem narediti steklene vitrine, uokviriti fotografije in uliti kopijo njegovega kipa.«

On je Mehdi Husejnzada, ki ima v Šempasu majhen bronasti doprsni kip in ploščo na zidu. V štirih zabojih pred šolsko zgradbo pa je stala razstavljena tono težka kopija njegovega spomenika v Bakuju. Šest moških je najprej zagrabilo podstavek in ga neslo v nekdanjo učilnico, kjer bo muzej. Potem noge, trup z brzostrelko v roki in na koncu glavo, ki je segla skoraj do stropa.

»Kip sem pripeljal zato, ker je z njim postal muzej permanenten,« je z nemalo iskric v očeh rekel Husejnov. »Tako težke stvari ne bodo selili.«

Sredi maja sem nekaj kilometrov stran z njim hodil po klancu proti hiši na koncu vasi v Vitovljah nad Šempasom. Na dvorišču je vzidana plošča, na kateri piše, da je bil konec leta 1944 tukaj ubit Mehdi Husejnzada Mihajlo. Ob plošči je stala kamnita vaza z gorečkami. Na kamnu nad ploščo je na soncu spala mačka. Prizor je bil ganljiv, dvorišče okoli plošče pa čisto, da bi lahko jedel z njega.

»Naš Mihajlo je vedno urejen,« je rekla lastnica hiše, ki smo jo presenetili pri kuhanju jote. S tem ruskim imenom je bil Mihajlo nekaj let znan med Trstom in Gorico.

Rafaelu Husejnovu sem na poti v Čepovan, kjer je Mehdijev grob, pripovedoval, kako je Husejnzada naša lokalna znamenitost. V Čepovanu je pokopan v skupinskem grobu iz druge svetovne vojne na desni strani pokopališča. Na levi je skupinski grob iz prve svetovne vojne. Na Goriško je prišel z nemško vojsko. Pri Leningradu so ga ujeli kot pripadnika sovjetske armade in ga priključili turkestanski brigadi neruskih prebivalcev Zakavkazja, ki so jo poslali v Trst. Od tam je dezertiral k partizanom in postal diverzant v IX. korpusu.

Husejnovu sem razlagal, kako je moral biti Husejnzada zelo zanimiv človek. Oblekel se je v nemško uniformo in nastavil bombo v kinodvorano na

> Pod ploščo v Čepovanu je prelepa zgodba, ki se je začela ob Kaspijskem morju, šla čez Sankt Peterburg v Stalingrad in se nesrečno končala v Vitovljah nad Šempasom.

Opčinah, ki je bila polna nemških vojakov. V Trstu se je v uniformi nemškega polkovnika usedel v oficirsko menzo, pojedel kosilo in pod mizo pustil aktovko z dinamitom. V zrak je pognal uredništvo časopisa Il Piccolo v Trstu in električno centralo v Gorici.

Husejnov je kimal, češ, zanimivo. »Treba bi bilo postaviti muzej,« je rekel. Zdelo se mi je nekoliko prenapeto. 12. maja je prišel v Ljubljano na zasedanje Sveta Evrope in prvič slišal za kip v Šempasu. Direktor goriškega muzeja Andrej Malnič mu je pokazal pot do njega. Zdaj je gledal nekdanjo šolo v Šempasu in govoril, kako lep muzej bi to bil.

»Ampak kako bi postavili muzej o človeku, o katerem se skoraj nič ne ve, od njega pa je ostal samo napis na skupinskem grobu v Čepovanu?« sem bil zelo skeptičen.

»Mehdi je v Azerbajdžanu veliko ime,« je odgovoril. »Zanj sem slišal še v otroštvu. Bral sem knjige o njem. V Bakuju je v središču mesta njegov spomenik. Mehdi Husejnzada je azerbajdžanski narodni junak.«

Bil sem ljubosumen. Junak je, ampak naš, goriški. Rojen v Bakuju, ustreljen v Vitovljah, pokopan v Čepovanu skupaj s slovenskimi in italijanskimi partizani. Naš partizan iz Azerbajdžana. Od kod so v Bakuju sploh slišali zanj?

»Mehdi je bil zelo talentiran človek,« je z nasmehom odgovoril Husejnov. »Bil je slikar in pesnik. Najprej je študiral na umetniški akademiji v Bakuju. Lahko bi bil postal velik slikar.

Oktai Sadik Zade, ki je bil rojen leta 1921 in je skupaj z njim študiral slikarstvo, mi je rekel, da je bil med najbolj nadarjenimi v svoji generaciji. Pa se mu ni izšlo. Odšel je v Sankt Peterburg, da bi nadaljeval študij na akademiji. Bil je zavrnjen in je študiral jezike. Nemško, italijansko in špansko. Iz otroštva je znal turško in rusko. Potem je prišla vojna. Na frontah med Leningradom in Trstom je pisal pesmi in jih pošiljal domov. Če ne bi bil umrl tako mlad, bi bil med našimi velikimi literati.«

Bilo mi je nerodno, ker nikoli nisem prebral niti ene azerbajdžanske knjige. Na pamet ne bi znal povedati niti enega njihovega pisatelja. Tolažil sem se, da jih je najbrž malo.

Husejnova je to zelo zabavalo. »Dovolj jih je, da imamo v Bakuju velik literarni muzej. Na svetu ni prav veliko muzejev, ki so posvečeni književnosti, ne? Naša literatura je stara 3000 let. Napisana je bila v azerbajdžanščini, perzijščini, arabščini in turščini. Mehdi Husejnzada je del naše literarne tradicije. V muzeju je veliko gradiva o njem.«

Ne bi me smelo presenetiti, da je pod ploščo v Čepovanu prelepa zgodba, ki se je začela ob Kaspijskem morju, šla čez Sankt Peterburg v Stalingrad in nesrečno končala v Vitovljah nad Šempasom. To so taki kraji. Nekaj kilometrov stran je v Novi Gorici na Kostanjevici pokopan zadnji kralj iz dinastije Bourbonov. Nad njim je Škrabčeva knjižnica, kjer je Bernard Nežmah pred leti odkril, da performativa niso zaznali francoski jezikoslovci, ampak slovenski pater. Petdeset metrov stran je na Rafutu razpadajoča vila Antona Laščaka, ki je v Kairu in Aleksandriji gradil palače egiptovskih vladarjev. Od tam pa je le kratek sprehod do judovskega pokopališča v Rožni Dolini.

Tam so skupaj treščili slovanski, latinski in germanski svetovi. Zato je vedno prehajal iz roke v roko, ljudje pa so se po njem premikali s prepustnicami. Ampak tam svet nikoli ni bil majhen in je segal do Kaira, Istanbula, z Benečani na Kreto in Ciper, s cesarjem Maksimiljanom pa v Qeretaro v Mehiki. V Gorici je palača z arabskim imenom, ki so jo postavili največji avstrijski trgovci z vinom. Etikete jim je risal Slovenec.

Mehdi Husejnzada se je s svojimi jeziki znašel v okolju, kjer nihče ne govori samo enega jezika. Bil je v dobri družbi. Na plošči na skupinskem grobu v Čepovanu piše, da je tam pokopanih tudi nekaj neznanih partizanov. »Trije Italijani, pet Slovencev, en Mongolec.«

Le kdo je bil ta »Mongolec«, ki so ga v Čepovanu pokopali kot partizana? Vsakič, ko grem tam mimo, me mika, da bi slišal zgodbo o tem, koliko jezikov je govoril on.